

Cordelia Fine

Testosteron Rex. Myten om våra könade hjärnor

Daidalos, Göteborg 2018

Originallets titel: *Testosterone Rex. Unmaking the myths of our gendered minds*, 2017

1

Vi har läst och uppskattat Cordelia Fines utbildande bok som slår fast ”att kvinnors och mäns hjärnor inte är så olika, trots allt” (Fine 2018: 153). Hon utgår nyanserat från att hormonella skillnader av testosteron finns mellan könen, men den tudelande och enkelriktade synen på testosteron som dominerande könsskiljare monterar hon effektivt ned. Testosteron är en av många sam- och växelverkande faktorer som ingår i ett komplext hormonsystem. De genomsnittliga skillnaderna i testosteronhalt kan vara stora mellan könen, men relaterar ofta till mycket små beteendemässiga könsskillnader, och naturligtvis kan sociala sammanhang påverka beteenden som i sin tur kan påverka testosteronhalter.

Testosteron rex är en passande titel bland annat för att förkortningen T-rex relaterar till den monstruösa dinosaurie som, på samma sätt som könshormonet testosteron, ofta får en otidsenlig roll och tyngd när vi vill förklara kvinnligt/manligt eller vad som är honligt eller hanligt hos många andra djur. Som hormon påverkar testosteron såväl hjärna som kropp och beteende, men i boken framgår det i exempel efter exempel att det är inte den ”kung” som leder till en manlig respektive kvinnlig ”essens”. Själva könsorganen är en biologisk skillnad och den definitionsmässiga skillnaden är att

honor producerar ägg och hanar spermier. Fine påtalar klarsynt att bortom könsorganen är kön/genus häpnadsväckande dynamiskt och resultatet av många sam- och växelverkande faktorer. Insikter som hon använder sig av för att ifrågasätta testosteron rex både när det gäller tankar om könade hjärnor, men även våra allmänna tolkningar om genus, jämställdhet och vårt samhälle.

Fines upplägg är effektivt, hon inleder ofta med att presentera ”myter” om könsskillnader och visar på hur myter och mönster (antagna eller verkliga) används, och med igenkänning kan man läsa bakgrunden. Därefter börjar reflektionerna och ifrågasättandet att byggas upp på ett underhållande och frispråkigt sätt med många associationer. Genomgående tar hon fasta på individuella variationer och att det ofta finns stora likheter mellan könen, men att ”myten” gärna extrapolerar och förstorar de små genomsnittliga skillnaderna. “Hur kan det komma sig att så många forskare gör denna begreppsmässiga glidning från små, genomsnittliga skillnader till stora, fundamentala skillnader?” skriver Fine (197). Det är en fråga som vi, som forskare i zoökologi, också reflekterar över när vi diskuterar djurs könsskillnader och -likheter. Fine illustrerar sina argument med en mångfald av exempel från djurvärlden för att peka på biologins mångformighet och visar på att paletten av vad honor och hanar gör hos djur är otroligt mångfacetterad. Därefter tar hon fasta på omgivningens inflytande och hur biologiska egenskaper växelverkar med sin omgivning (den sociala, den fysiska och så vidare) för att lösa

upp knutarna om orsak och verkan eller samvariation men någon annan variabel. Hon är påläst och kan illustrera sina argument med vetenskapliga studier som ställer både myter och stereotyp tänkande på ända. Därefter är det bäddat för att slå fast att testosteron är ett hormon som skiljer sig åt i halt mellan könen eller mellan individer inom ett kön, men att det skulle ge upphov till fundamentala könsskillnader i hjärnor, riskbeteenden, etcetera, är myter som det är dags att avfärda, eller som hon pedagogiskt framhåller att vi redan har avfärdat.

I avsnittet "Flugfantasier" tar sig Fine an att diskutera forskningsfältet sexuellt urval, det vill säga den selektionsprocess som resulterar i evolutionära anpassningar som ger fortplantningsfördelar. Hon lyfter fram den kritik som har växt fram när det gäller hur vi utgår från arbeten av Bateman (1948) – som handlar om bananflugor – och Trivers (1972). De förklarade evolutionärt att hanar är parningsvilliga och konkurrerande (och att hanar utvecklat egenskaper anpassade för detta) medan honor är begränsade till kräsna resurser, på grund av att hanar producerar "många små billiga spermier" och honor "få dyra ägg". Denna orsakskedja är ifrågasatt och naturen är mer komplex, variationsrik och mångformig än så. Hos många djur är det både honor och hanar som konkurrerar om parningar och båda könen kan vara kräsna. Kritiken, avseende Batemans och Trivers vägledande principer, håller på att utveckla evolutionsbiologin till en bredare och mer nyanserad syn på sexuellt urval. Fine avfärdar inte alls sexuellt urval som princip, utan visar på dess generalitet.

Boken behandlar synen på könen olikheter, och likheter, ur många fler perspektiv än hormonet testosteron. I två av kapitlen, "T-rex' hormonella essens" och "Myten om Lehman Sisters", går hon direkt till finanssektorn och riskbenägenhet hos de företrädesvis manliga aktörerna som ofta anses kopplat till halten testosteron. Effektivt, men lite långrandigt, försmulas myten om T genom att läsaren till exempel får reflektera över hur sociala sammanhang (både hos människor och fiskar) snarare än testosteronhalter påverkar riskbeteenden. Här presenteras flera studier där man studerat risktagande och sett hur till exempel kultur, identitet och även "stereotypot" (snarare än hormoner) är viktiga faktorer som resulterar i skillnader i ekonomiskt risktagande mellan individer.

Fine är en psykolog med ovanligt god förmåga att använda sig av evolutionsbiologiska förklaringar på vetenskaplig grund. Hon presenterar en nyanserad och mångfacetterad bild och hennes exempel hämtas ur många vetenskapliga fält samt ur olika kulturer. Hon är rolig att läsa och utbildar läsaren väl med sina reflektioner. I boken sista meningar kan man läsa: "Men den vetenskapliga utvecklingen har visat att [...] [d]et är dags att vi slutar att skylla på Testesteron rex [...]", och vi kan inte annat än hålla med, och ser fram emot att boken får spridning och fäste i såväl vardagliga som populära och vetenskapliga diskussioner.

Ingrid Ahnesjö och Paula Vasconcelos

Professor respektive doktorand vid Institutionen för ekologi och genetik/zoökologi, Uppsala universitet.